

Židovský hřbitov v Úbočí. Foto Jaromír Bartoš.

Židovské hřbitovy Slavkovského lesa – Úbočí

Václav Fred Chvátal, TAMUS – Tachovský archivnický a muzejnický spolek

V letošním roce uplynulo 270 let od první doložené zmínky o užívání rodinného příjmení v židovské obci Úbočí u Dolního Žandova. Povinnost zavést rodinné příjmení vznikla až reformami císaře Josefa II. Používání příjmení, která se stala někdy zdrojem pozdějších příjmení, se však objevuje už od 16. století. Sporadicky se vyskytují i v židovské epigrafice.

Oním prvním židovským “příjmením” v Úbočí bylo přízvisko “Reichl”. V matrice narozených je zapsán jakýsi Simon Reichl v roce 1749. Jedná se zároveň o první spolehlivý doklad židovského osídlení Úbočí, i když zde židé pravděpodobně žili už dříve. O dvacet let později je doloženo další židovské příjmení – užíval je Isak Fischer – a v roce 1772 Löbl Himmelsfort. Variabilita psaní jeho příjmení však svědčí o neoficiálnosti takových jmen v předjosefínské době – psal se také někdy Heimsfurt nebo Hainsfurt.

Další spolehlivé zprávy o židovském osídlení Úbočí pocházejí z poslední čtvrtiny 18. století. V soupisu z roku 1783 je uvedeno sedm židovských rodin, z toho jeden učitel, ostatní se živili obchodem. O čtyři roky později se uvádí jedenáct familiantů*, kteří příslušeli k panství Kynžvart. Podobný stav přináší i další soupis z roku 1793, který uvádí 12 rodin, tentokrát už s oficiálními rodinnými příjmeními.

Stejně jako v jiných venkovských lokalitách i v Úbočí početnost židovských rodin dále během 19. století stoupala, kulminovala pak kolem roku 1880. A stejně jako jinde, také v následujících dvaceti letech dochází k rapidnímu poklesu. Židovští podnikatelé využívají příležitosti, kterou jim dalo zrovnoprávnění náboženských vyznání, a se svobodou (nabytou znovu po více než 600 letech) odcházejí do větších měst za lepším životním,

pohodlnějším životem i lepším vzděláním pro své děti.

Po téměř sto let existovala v Úbočí židovská škola, její činnost byla ukončena v roce 1888.

V roce 1893 byla samostatná židovská náboženská obec zrušena a připojena k židovské obci Kynžvart.

V roce 1900 žijí v Úbočí už jen čtyři židé, před první světovou válkou pak už žádný.

Zatímco v první polovině 19. století se do Úbočí přistěhovaly židovské rodiny z Malé Šitboře, Kynžvartu, Milíkova, Drmoulu, Chodové Plané, Blovic, Nýrska nebo Lesné u Tachova, po polovině století se místní židé stěhovali mimo jiné do Prahy nebo Chebu.

Židovské domy byly v Úbočí soustředěny do západní části vsi, poblíž soutoku potoků. Bylo zde 12 až 17 domů, označených římskými číslicemi (římské číslování zde bylo kuriózně dochováno ještě ve 20. století). Většina domů byla později zbořena, v 60. letech 20. století stál snad už jen jediný.

Ve stejné lokalitě byla umístěna i synagoga. Jednalo se o zděnou budovu postavenou na svahu, orientovanou k severovýchodu. Její činnost je doložena ve 40. letech 19. století, stála však pravděpodobně už na konci 18. století. V roce 1889 synagoga vyhořela a byla postavena nová, která sloužila bohoslužbám až do konce 19. století. Poté byla prodána soukromému vlastníkovi a sloužila jako obytná budova.

Podobně jako jinde, i v Úbočí přežila budova synagogy všechna období nepřítelů včetně nacistické okupace, nepřežila však komunismus. V roce 1960 byla zchátralá budova s ještě dochovanými architektonickými prvky zbořena.

Úbočská židovská obec si zřídila hřbitov jihozápadně od vsi, na mírném svahu nad rybníkem, poblíž zříceniny hrádku Borschengrün, v překrásné, klidné poloze, obklopené lesem. Hřbitov je však doložen až od 40. let 19. století, předtím se pohřbívalo pravděpodobně v Malé Šitboři. Úbočský hřbitov sloužil i pro pohřby z Dolního Žandova. Jeho zvláštností byl neobvyklý způsob dopravy pohřbů. Protože ke hřbitovu nevede

Židovský hřbitov v Úbočí - oprava hřbitovní zdi.
Foto Václav Fred Chvátal.

dostatečně široká přístupová cesta, byly pohřby převáženy od cesty lodkou po rybníce. Na břehu u hřbitova byla rakev vynesena z lodi na hřbitov pěšky.

Hřbitov používaný do první čtvrtiny 20. století byl od druhé světové války značně devastován. Zdá se však, že nebyl poškozen rozkrádáním náhrobků, tak běžným na jiných venkovských hřbitovech. Chránila jej právě jeho poloha, nevýhodná pro odvoz náhrobků. Dochovalo se asi 80 náhrobků, relativně mladých, což odpovídá nevysokému stáří hřbitova. Hřbitov si však podržel mocného genia loci. Opravy se dočkal v letech 2003–2005. Péči dobrovolnického sdružení Aktion Sühnezeichen a Obce Dolní Žandov byly znovu vztyčeny náhrobky a opravena ohradní zeď včetně brány. ■

Slovníček:

familiant – historické označení otce rodiny, na něhož se vztahují familiantské zákony
familiantský zákon – ustálené označení předpisů z 18. až 19. století, které v habsburské monarchii stanovovaly podmínky pro uzavírání sňatků mezi židy, s cílem omezit a regulovat počet židovského obyvatelstva v zemi